

Blyznyuk T.P.

Doctor of Philosophy, Associate professor

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

FEATURES OF FORMATION CROSS-CULTURAL MANAGEMENT AS AN INDEPENDENT SCIENCE

Близнюк Т.П.

к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРОС-КУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ

In this study periodization of international business development (by R. Robinson) and cross-cultural development are considered accordingly. The main stages of formation cross-cultural management as an independent science during the era of the globalization of international business are identified and analyzed.

Keywords: *cross-cultural management, international business, multinational corporation, globalization.*

В даному дослідженні розглянуто періодизацію розвитку міжнародного бізнесу (за Р. Робінсоном) й відповідно крос-культурного менеджменту. Визначені та проаналізовані основні етапи формування крос-культурного менеджменту як самостійної науки в період ери глобалізації міжнародного бізнесу.

Ключові слова: *крос-культурний менеджмент, міжнародний бізнес, мультинаціональна корпорація, глобалізація.*

Інтернаціоналізація бізнесу та глобалізація міжнародних економічних відносин призводять до змін характеру відносин в сучасному бізнесі. Вже зараз не лише великі корпорації, а й середні та малі підприємства стають мультинаціональними, а сучасний бізнес виходить далеко за національні рамки. Культурні відмінності починають грати значну роль в діяльності підприємств оскільки безпосередньо впливають на їх ефективність.

Саме тому на сучасному етапі дуже важливим стає якісна та коректна оцінка відмінностей та особливостей національних культур, що і є предметом

дослідження крос-культурного менеджменту [8]. Актуальність досліджень в сфері крос-культурного менеджменту зумовлюється також тим, що взаємодія людей з різних країн і культур здійснюється на тлі зростаючого різноманіття форм і методів організації та управління мультинаціональними корпораціями, міжнародними проектами та глобальними командами.

Проблемами крос-культурного менеджменту та крос-культурної взаємодії займаються такі провідні вітчизняні та зарубіжні вчені як В. Буніна, С. Васильєв, Е. Клейн, Р. Льюїс, Д. Оляніч, С. Півоваров, В. Стадник, О. Стегній, О. Ткаченко, Ф. Тромпенаарс, С. Хемпден-Тернер, Г. Хофстеде, І. Шакурн, В. Шапкіна, Н. Шишкіна та багато інших. Однак деякі аспекти щодо особливостей формування крос-культурного менеджменту як самостійної дисципліни розглянуті ще не в повному обсязі і тому потребують більш детального аналізу. Саме тому метою даного дослідження є аналіз особливостей формування крос-культурного менеджменту як самостійної науки.

Оскільки міжнародний бізнес, який за своєю суттю є діловою взаємодією компаній різних форм власності або їх підрозділів, що знаходяться в різних країнах з метою отримання прибутку за рахунок вигод й переваг від міжнародних операцій [3], тому крос-культурний менеджмент, який досліджує процеси взаємодії представників різних культур, безпосередньо пов'язаний саме з розвитком міжнародного бізнесу.

Найбільш відомим підходом до періодизації розвитку міжнародного бізнесу (й відповідно крос-культурного менеджменту) є розроблена відомим американським дослідником Річардом Робінсоном періодизація, яка ділить історичний розвиток міжнародного бізнесу за останні п'ять століть на п'ять основних епох [2; 9; 10], (рис. 1). Детально розглянемо особливості кожної з цих епох.

Ера комерції починається в період великих географічних відкриттів (початок XVI століття), які створили умови для пошуку величезних особистих вигод, пов'язаних з торгівлею колоніальними товарами в Європі, що і стало

тією найпотужнішою рушійною силою, яка понад двісті років визначала розвиток базової форми міжнародного бізнесу – міжнародної торгівлі [2, с.5].

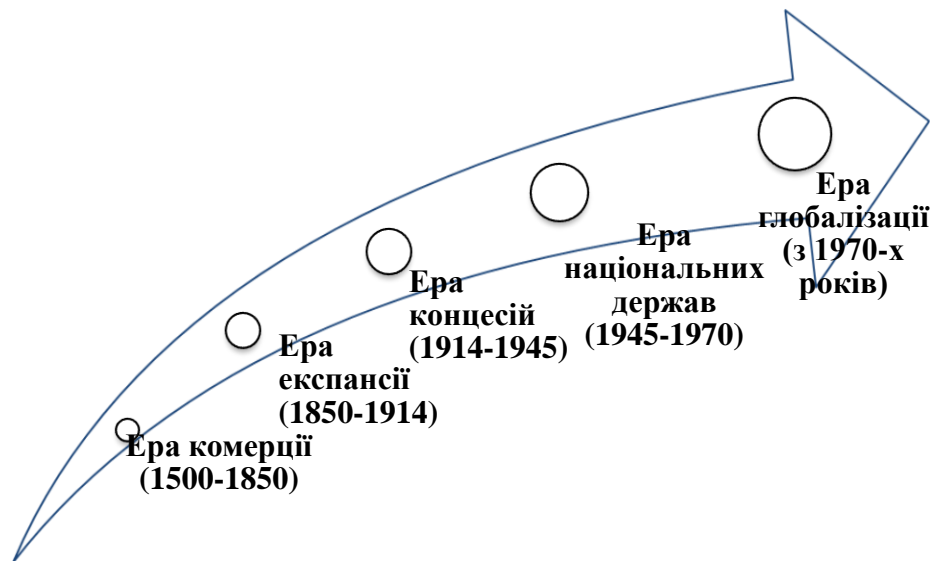

Рис. 1. Еволюція розвитку міжнародного бізнесу (за Р. Робінсоном)

Ризики такого бізнесу також були дуже великі, оскільки були пов'язані з далекими морськими подорожами, але сама можливість отримання надприбутків, які багаторазово перевищують витрати, була потужним стимулом, що втягнув в цей міжнародний бізнес й наступні покоління підприємців з Європи. Паралельно з розвитком міжнародної торгівлі формується інвестиційна й страхова сфери міжнародного бізнесу (фінансування торгових експедицій та їх страхування) та удосконалюється ринкова інфраструктури міжнародної торгівлі (розвиток складського і транспортного господарства).

Саме тому, до особливостей ери комерції можна віднести:

- 1) формування бізнес-сервісу міжнародного бізнесу [2, с. 5];
- 2) удосконалення ринкової інфраструктури міжнародної торгівлі [9];
- 3) поява перших міжнародних компаній;
- 4) управління бізнесом в умовах бурхливого екстенсивного зростання.

Ера експансії розпочинається одразу після першої промислової революції (середина XIX століття), наслідками якої стає бурхливий промисловий розвиток та масове індустріальне виробництво в європейських країнах, а потім і в США. Результатом різного темпу економічного розвитку європейських країн,

відмінностей в забезпеченості природними ресурсами та різного рівня освіченості населення цих країн виникає розділ країн на країни-виробники промислової продукції та країни-ринки цієї продукції [2, с.6] (міжнародний розподіл праці).

В цей час вже остаточно сформовані всі колоніальні імперії, в яких відбувається зміна сфер міжнародного бізнесу з вивезення екзотичних заморських товарів на видобуток сировини й систематичне плантаційне господарство як більш вигідний й економічно перспективний вид економічної діяльності [10]. В результаті в колоніях починається активний розвиток добувної промисловості, що в свою чергу потребує значних інвестицій, та зростає роль та значення колоніального управління.

Особливостями цієї ери розвитку міжнародного бізнесу стає:

- 1) виникнення міжнародного розподілу праці;
- 2) розвиток промисловості в колоніях [9, с. 6];
- 3) розширення ринків збуту;
- 4) виникнення крос-культурної взаємодії місцевого персоналу з представниками інших культур Європи [10];
- 5) управління місцевими робітниками в умовах розмивання їх традиційної системи цінностей [2].

Ера концесій в міжнародному бізнесі починається з початком Першої світової війни (1914 рік), коли відбувається якісна зміна ролі найбільших компаній на колоніальних ринках, які перетворюються на автономні економічні держави (концесії) та починають здійснювати виробничі, торгові, освітні, медичні, транспортні й досить часто поліцейські функції не тільки для своїх працівників, а й для всіх жителів прилеглих до їх концесій районів [9, с. 7].

В період між двома світовими війнами відбувається інтернаціоналізація світового ринку робочої сили та загострення конкуренції на світових ринках сировини, напівфабрикатів і готових виробів, головні учасники яких намагаються отримати конкурентні переваги, використовуючи можливості все більш складної структури міжнародного бізнесу.

Основними особливостями ери концесії стали:

- 1) закріплення колоніальних територій за провідними монополіями [2];
- 2) інтернаціоналізація світового ринку людських ресурсів;
- 3) підвищення рівня конкуренції на світових ринках сировини, напівфабрикатів та готових виробів;
- 4) інтенсивний розвиток інфраструктури колоніальних країн (будівництво залізниць, аеропортів, каналізації) [10].

Ера національних держав починається після закінчення Другої світової війни (1945 рік), коли відбувається становлення та розвиток 150 нових незалежних держав як результат розпаду колоніальних імперій. Ці нові держави отримали усі переваги та недоліки [9; 10], як наслідок колоніального господарювання в еру концесії (рис. 2).

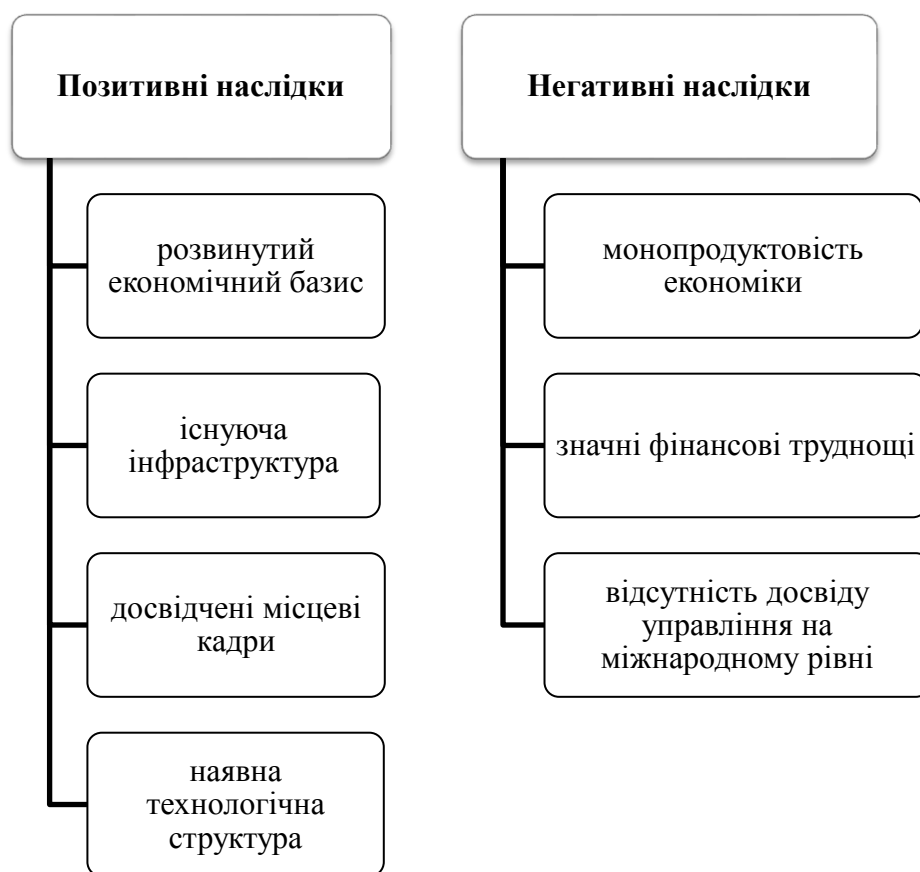

Рис. 2. Наслідки господарювання колоній в еру концесії

Отримавши значні переваги після Другої світової війни, американські корпорації першими здійснили перехід до мультинаціонального бізнесу. Через

деякий час європейські корпорації також стають мультинаціональним. Відповідно починає розвиватися й сектор мультинаціонального обслуговування (банки, університети, заклади охорони здоров'я тощо) [9].

Зростання попиту на фінансові послуги активує розвиток міжнародного ринку капіталу та розширення сфери міжнародного аудиту та консалтингу.

Основним особливостям ери національних держав в розвитку міжнародного бізнесу стають:

- 1) виникнення та бурхливий розвиток мультинаціональних корпорацій;
- 2) створення й розвиток сектору мультинаціонального обслуговування;
- 3) розвиток міжнародного ринку капіталу.

Ера глобалізації в міжнародному бізнесі починається в 70-х роках ХХ століття разом із процесом глобалізації світового господарства. В цей час міжнародні економічні зв'язки охоплюють практичні усі країни світу, що істотно впливає на розвиток як національних економік, так і світової економіки в цілому. Комп'ютерна революція і потужний розвиток телекомунікацій невідомо змінюють традиційні технології, вивівши їх на якісно новий рівень [10].

Мультинаціональні корпорації стають головними суб'єктами міжнародного мультинаціонального бізнесу, головною стратегією яких є отримання вигід від комбінації власних ключових компетенцій з можливостями ведення бізнесу по всьому світу.

Особливостями ери глобалізації, які вже можна визначити в даний час є:

- 1) єдина глобальна бізнес-система, яка працює в режимі реального часу;
- 2) головні суб'єкти міжнародного бізнесу – мультинаціональні корпорації.

Глобалізація сприяє виникненню в різних країнах схожих тенденцій розвитку як результату їх тісної економічної взаємодії, тому саме в цей період крос-культурний менеджмент починає формуватися як самостійна наука.

Ще в 50-ті роки ХХ століття з'являються окремі матеріали та статті з крос-культурного менеджменту, однак оскільки предмет крос-культурного

менеджменту ще чітко визначений був, а категорійний апарат не сформований, тому ці матеріали з крос-культурного менеджменту публікувалися лише в соціологічних та антропологічних журналах [9].

Лише на початку 70-х років ХХ століття (тобто з початком ери глобалізації) в академічних дослідженнях були закладені концептуальні засади крос-культурного менеджменту, які дозволяли виявляти, ідентифікувати та оцінювати загальні риси і відмінності в управлінських проблемах в різних країнах і регіонах світу, які загострилися наприкінці 60-х-років ХХ століття [6, с. 8].

В процесі формування крос-культурного менеджменту як самостійної науки можна визначити три основні етапи формування [1, с. 7; 4; 5; 6; 9], основні характеристики яких наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Етапи формування ККМ як міждисциплінарної науки

№ з/п	Період	Основні характеристики
1	50-ті – 70-ті роки ХХ століття	- сформовано концепцію національної ментальності; - визнано неповторність системи цінностей кожного народу (нації); - визначено крос-культурні відмінності нації; - відсутнє врахування крос-культурних відмінностей в процесі формування управлінської стратегії компанії
2	70-ті – 90-ті роки ХХ століття	- сформовано теорії та типології національних та корпоративних культур; - досліджено взаємодію і взаємний вплив національної і корпоративної культури управління в умовах глобалізації; - визнано домінування національної культури при її взаємодії з корпоративною культурою
3	90-ті роки ХХ століття – теперішній час	- досліджено полікультурність та поліетнічність сучасного міжнародного бізнесу; - запропоновано шляхи корегування традиційних систем управління з урахуванням полікультурності персоналу мультинаціональних компаній

Однак і зараз крос-культурний менеджмент продовжує розвивається разом з розвитком міжнародного бізнесу, тому процес його формування ще триває.

Дослідження історії розвитку міжнародного бізнесу в контексті крос-культурного менеджменту дозволяє зробити певні висновки:

- 1) основні проблеми управління та управлінські технології змінюються разом із розвитком міжнародного бізнесу;
- 2) успіх мультинаціональних корпорацій в міжнародному бізнесі залежить від здатності та вміння менеджерів якісно здійснювати крос-культурну взаємодію;
- 3) підвищення ролі та значення проблем управління, які є предметом дослідження крос-культурного менеджменту;
- 4) виділення крос-культурного менеджменту в окремий напрям досліджень в еру глобалізації.

Література

1. Бунина В. Г. Кросскультурный менеджмент и межкультурная коммуникация / В. Г. Бунина. – М.: ГУУ, 2008. – 128 с.
2. Клейн Е.Д. Сравнительный менеджмент. / Е.Д. Клейн. – СПб: СПбГУКиТ, 2011. – 70 с.
3. Международный менеджмент / под ред. С. Э. Пивоварова, Л. С. Тарасевича, А. И. Майзеля. – Санкт-Петербург: Питер, 2001. – 576 с.
4. Олянич Д. В. Сравнительный менеджмент / Д. В. Олянич. – Ростов-на-Дону: Федеральный университет, 2013. – 274 с.
5. Сравнительный менеджмент / под ред. С. В. Васильева. – Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2007. – 165 с.
6. Сравнительный менеджмент / под ред. С.Э. Пивоваровой. – Санкт-Петербург: ООО «Лидер», 2006. – 385 с.
7. Ткаченко О. В. Значення кроскультурного менеджменту як фактору підвищення ефективності діяльності підприємств / О. В. Ткаченко, К. Л. Потопа // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №6, Т.1. – С. 252-256.
8. Шапкіна В. В. Особливості крос-культурного менеджменту у світі та в Україні / В. В. Шапкіна // Економічні науки. Маркетинг та менеджмент

[Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66680.doc.htm.

9. Шишкина Н. Ф. Сравнительный менеджмент / Н. Ф. Шишкина. – Саранск: ГОУВПО «Мордовский государственный университет им. Н. П. Огарева», 2011. – 72 с.

10. Этапы развития международного бизнеса // 21 Biz.ru. Журнал о бизнесе и экономике [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://21biz.ru/etapy-razvitiya-mezhdunarodnogo-biznesa/> .